

ҮНДЭСНИЙ
АУДИТЫН ГАЗАР

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРААС “ЦАХИМ МОНГОЛ” ЗОРИЛТЫН ХҮРЭЭНД ХЭРЭГЖҮҮЛЖ БУЙ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ЯВЦ, ҮР ДҮНД ХИЙСЭН ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН АУДИТ

АУДИТЫН ХУРААНГУЙ ТАЙЛАН

Оршил

Төрийн аудитын байгууллага Монгол Улсын Их Хуралд хяналт шалгалтын чиг үүргээ хэрэгжүүлэхэд нь дэмжлэг үзүүлэх, Засгийн газрын үйл ажиллагааны хүлээх хариуцлага, үр ашиг, үр нөлөөг дээшлүүлэхийн тулд аудитын үйл ажиллагаа, үр дүн нь иргэдийн эрх ашигт нийцсэн байх зарчмыг удирдлага болгон улс, нийтийн хөрөнгийн захиран зарцуулалт, үр дүнг хянаж, үнэлэх чиг үүргийг хэрэгжүүлж байна.

Энэхүү аудитыг гүйцэтгэхэд дэмжиж болон хамтран ажилласан шалгагдагч, хамрагдагч байгууллагууд болон Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яам, төсөл, арга хэмжээний хэрэгжилтийг хариуцсан холбогдох төрийн байгууллагуудад талархал илэрхийлж байна.

Аудитын хураангуй тайлан бэлтгэсэн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага хууль дээдлэх, хараат бус, бие даасан байх, шударга ёсыг хангах, мэдээллээр бүрэн хангагдах, ил тод байх, төрийн аудитыг олон улсын нийтлэг стандартад нийцүүлсэн байх зарчмыг баримтлан ажилладаг.

Төрийн аудитын үнэ цэн, үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх төрийн байгууллагуудын хариуцлагатай байдлыг дэмжих, цаг зав багатай хэрэглэгч, харилцагч тал, иргэд олон нийтийг аудитын дүнгийн мэдээллээр хангах зорилгоор аудитын бүрэн тайланд үндэслэж энэхүү хураангуй тайланг бэлтгэв.

Аудитын харилцан хамаарал

Өнгөрсөн хугацаанд төрийн үйл ажиллагааг цахимжуулах, төрийн дэд бүтцийг сайжруулах зорилгоор 2005 оноос хойш үе үеийн Засгийн газар цахим шилжилттэй холбоотой үндэсний хэмжээний 4 хөтөлбөр хэрэгжүүлсэн ч эдгээр хөтөлбөрийн хэрэгжилт, зарцуулсан хөрөнгийн үр ашигтай байдалд үнэлэлт, дүгнэлт өгч байгаагүй бөгөөд цаашид бодлого, үйл ажиллагааг бодитой төлөвлөх, давхардлыг арилгах, төсвийн хөрөнгийг зохистой, үр ашигтай зарцуулахад энэхүү аудитын үр дүн дэмжлэг болох юм.

Ялангуяа хэрэгжүүлэх хугацаа дуусгавар болоогүй байхад хүчингүй болгосон “Цахим засаглал үндэсний хөтөлбөр”-ийн хэрэгжилт, төсвийн зарцуулалт үнэлэгдээгүй байна. Төрийн аудитын байгууллагаас тодорхой хугацаанд төрийн байгууллагуудын мэдээллийн технологийн үйл ажиллагаанд аудит хийж ирсэн боловч зөвлөмжийн хэрэгжилт төдийлөн сайн байгаагүй юм. Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт батлагдсан “Цахим Монгол” зорилт нь улсын урт, дунд хугацааны хөгжлийн бодлого, зорилттой уялдаж, үр дүнтэй хэрэгжиж байгаа эсэхийг үнэлэх нь Төрийн аудитын байгууллагын бодлогоор гүйцэтгэх аудитын чухал хэсэг юм.

Бидний тайлан хангалттай бөгөөд зохистой нотлох зүйлээр дэмжигдэх бөгөөд тус аудитаар 49 зөвлөмжийг холбогдох байгууллагуудад хүргүүлж, 3 албан хаагчид сахилгын шийтгэл ногдуулж, 1 албан шаардлага өгч, 2 асуудлыг хууль хяналтын байгууллагад шилжүүлсэн болно. Аудитаар илэрсэн алдаа, зөрчилд үндэслэн аудитын үр нөлөөт байдлыг үнэлэх давтан аудитыг 2024 оны 9 дүгээр сард гүйцэтгэн 12 сард олон нийтэд дахин мэдээлэх юм.

Аудитын зорилго, хамарсан хүрээ

Монгол Улсын Засгийн газраас “Цахим Монгол” зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлж буй арга хэмжээний явц, үр дүнгийн байдалд аудит хийж, дүнг Улсын Их Хурлын Төсвийн болон Инновац, цахим бодлогын Байнгын хороо, Засгийн газар болон шалгагдагч байгууллага, албан тушаалтанд танилцуулж, иргэд, олон нийтийн эрх ашигт нийцсэн шийдвэр гаргуулахад чиглэгдэж дараах асуудлыг дэвшүүлсэн. Үүнд:

- Зорилтыг хэрэгжүүлэх хууль, эрх зүйн орчин хангалттай бүрдсэн эсэх;
- Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлж буй хөтөлбөр, арга хэмжээний гүйцэтгэл үр нөлөөтэй эсэх;
- Зорилтыг хэрэгжүүлэхэд мэдээллийн хадгалалт, хамгаалалт, аюулгүй байдал хангагдсан эсэх.

Аудитад төрийн захиргааны төв байгууллага болох Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яам, түүний шууд харьяалах чиглэл, дэд бүтэц, төрийн үйлчилгээ хариуцсан нэгж, Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн “Цахим Монгол” зорилтыг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөнд тусгагдсан 86 арга хэмжээг хариуцсан дараах байгууллагууд хамрагдсан. Үүнд:

- Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар
- Эрүүл мэндийн яам
- Хууль зүй, дотоод хэргийн яам
- Барилга хот байгуулалтын яам
- Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам
- Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам
- Төрийн албаны зөвлөл
- Тагнуулын ерөнхий газар
- Сангийн яам
- Үндэсний итгэмжлэлийн төв
- Стандарт, хэмжил зүйн газар
- Төрийн өмчийн бодлого зохицуулалтын газар
- Шадар сайдын ажлын алба

Аудитын хугацаа: 2023.09.01-2023.12.25

Аудитын хязгаарлалт

Бид “Цахим Монгол” зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлж буй хөтөлбөр, арга хэмжээний явц, гүйцэтгэлд иж бүрэн хяналт шалгалт хийхийн тулд хүчин чармайлт гарган ажилласан хэдий ч зарим шалгагдагч этгээд найдвартай бөгөөд хүчин төгөлдөр баримт бичиг, мэдээ тайланг ирүүлээгүй, Төрийн болон албаны нууцын тухай хуулиар тогтоосон хууль эрх зүйн хязгаарлалт, ялангуяа төлөвлөсөн арга хэмжээг нууцын зэрэглэлд хамааруулсан, худалдан авах ажиллагаатай холбоотой судалгааг иж бүрэн, хангалттай, үнэн зөв, бодитой, цаг хугацаанд нь гаргаж ирүүлээгүйгээс аудитын дүнд материаллаг бус хэмжээгээр нөлөөлж болзошгүй юм. Хуулийн хязгаарлалтаас үүдэлтэйгээр хэрэглээний програм хангамжийн хяналтыг үр дүнтэй гүйцэтгэхэд шаардлагатай хандалт, мэдээллийг олж авахад тулгарсан саад бэрхшээлийн улмаас энэхүү тайланд танилцуулсан илрүүлэлт, дүгнэлтүүд нь зөвхөн хууль эрх зүйн хязгаарлалтын хүрээнд хянагдсан мэдээллийн технологийн аудитын ерөнхий хяналтын үр дүнд үндэслэсэн гэдгийг тэмдэглэж байна.

Үүрэг ба хариуцлага

Төрийн аудитын тухай хуульд заасны дагуу аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн холбогдох асуудлаар шалгагдагч этгээд болон холбогдох бусад байгууллага албан тушаалтанд өгсөн зөвлөмжийн хэрэгжилтийг үнэлэх давтан аудитыг 2024 онд гүйцэтгэх болно. Шалгагдагч этгээд болон холбогдох бусад албан тушаалтан нь зөвлөмжийн дагуу хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг аудитын тайланг хүлээн авснаас хойш 30 хоногийн дотор төрийн аудитын байгууллагад ирүүлэх бөгөөд хэрэгжүүлсэн ажил, түүний үр дүнг аудитын шийдвэрт заасан хугацаанд мэдэгдэх үүрэгтэй.

Аудитын гол үр дүн

Үндэсний аудитын газраас Монгол Улсын Засгийн газрын “Цахим Монгол” зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлж буй арга хэмжээний явц, үр дүнд хийсэн энэхүү аудит нь төрийн байгууллагуудын мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн чиглэлээр хэрэгжүүлж байгаа бодлого, үйл ажиллагааны удирдлага, зохион байгуулалт, гүйцэтгэлд оршиж байгаа ололт болон сул талыг чухалчлан тэмдэглэж үр дүн, үр нөлөөг тодорхойлох, цаашид цахим шилжилтийн үеийн суурь нөхцөлийг бэхжүүлэх, илэрсэн сөрөг үр дагаврыг арилгаж, эрсдэлийг бууруулах хариу арга хэмжээ авах, зорилт арга хэмжээний хэрэгжилтийг сайжруулахад чиглэв.

1. Хууль эрх зүйн орчин бүрдсэн хэдий ч салбар хоорондын уялдаа, хүний нөөцийн дутагдлыг нөхөх бодлого оновчгүй байна

Харилцаа холбооны болон бусад салбарын хуулийн уялдааг хангах, салбар дундын зохицуулалт, нийтийн өгөгдөл, мэдээллийн эрх зүйн орчныг сайжруулах шаардлагатай байна.

Мэдээлэл харилцаа холбооны салбарт 8 хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж байна. Үүнд:

- Радио долгионы тухай хууль
- Харилцаа холбооны тухай хууль
- Шуудангийн тухай хууль
- Өргөн нэвтрүүлгийн тухай хууль
- Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хууль
- Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хууль
- Цахим гарын үсгийн тухай хууль
- Кибер аюулгүй байдлын тухай хууль

Дээрх хуулийн хүрээнд нийт 74 захиргааны хэм хэмжээний акт батлагдахаас 51 хэм хэмжээний актыг батлан мөрдөж байна. Шинээр батлагдсан багц 4 хууль (Кибер аюулгүй байдлын тухай, Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай, Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай, Цахим гарын үсгийн тухай)-ийн хүрээнд 43 захиргааны хэм хэмжээний акт батлахаас 31-ийг батлан мөрдөж байна.

Хууль, эрх зүйн орчин бүрдсэн боловч ялангуяа харилцаа холбооны болон бусад салбарын хуулийн уялдаа, үүрэг хариуцлагыг харгалзсан нэмэлт, өөрчлөлт хэрэгтэй байна. Тухайлбал,

- Радио долгионы тухай хууль нь 1999 онд батлагдсанаас хойш анхны нэмэлт, өөрчлөлтийг 2023 онд оруулсан байна. Цаашид тус хуульд үр дагаврын үнэлгээ хийлгэх цаг хугацааны болон практик хэрэгцээ шаардлага үүссэн.
- Шуудангийн тухай хууль нь 2003 онд батлагдсан, хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотойгоор хөндөгдөж буй асуудал нь “хаягжилтын асуудал” байна. Тодруулбал, хаягжилтын тодорхойгүй, зөрүүтэй байдлаас шалтгаалан шуудангийн илгээмжийг хурдан, шуурхай хүргэх боломжгүй тохиолдлууд гарч байна.
- Харилцаа холбооны салбарын суурь дэд бүтэц, түүнд тавих хяналт, хариуцлагын асуудлыг хууль, эрх зүйн актаар нарийвчлан зохицуулах, Харилцаа холбооны тухай хууль, Барилгын тухай хууль, Газрын тухай хуулиудыг уялдуулах шаардлагатай байна.
- Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуульд заасан “Нийтийн мэдээллийн дэд бүтцийн ерөнхий төлөвлөлт”, түүний нийтлэг журам, “Нийтийн мэдээллийн дэд бүтэц, нээлттэй өгөгдөл хөгжүүлэхэд төрөөс баримтлах чиглэл” зэргийг батлаагүй бөгөөд төсөл боловсруулах явц хангалтгүй байна.
- Төрийн байгууллагуудын уялдаа холбоогүй байдал, хөрөнгө оруулалтын давхардал, өндөр үнийн дүн бүхий систем хөгжүүлдэг явдал хяналтгүй хэвээр байсаар байна.
- Төрийн байгууллагуудын улсын болон орон нутгийн төсөв, гадаадын зээл, тусламжаар хэрэгжүүлсэн мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн чиглэлийн төсөл хөтөлбөрийн нэгдсэн мэдээлэл, бүртгэл байхгүй зэрэг асуудлууд байна.

Хөгжлийг дэмжихэд салбар дундын асуудлыг зохицуулсан хууль, эрх зүйн орчныг сайжруулж манлайллыг бий болгох хэрэгтэй байна.

Төрийн захиргааны төв байгууллагуудын эрхлэх асуудлын хүрээний стратегийн нийт зорилтын 33.1 хувь буюу 3 зорилт тутмын нэг нь мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн чиглэлийн зорилт, арга хэмжээ байна. Өөрөөр хэлбэл салбар бүрийн хөгжлийн бодлого нь мэдээлэл, харилцаа холбооны салбартай холбогдох зорилт, арга хэмжээгээр дэмжигдэх энэ цаг үед салбар дундын уялдаа, нэгдмэл байдлыг хангах асуудал чухал ач холбогдолтой байна.

Хуулийн хүрээнд салбар хоорондын бодлого, зохицуулалтын уялдааг хангах асуудлыг тусгасан, мөн төрийн байгууллагуудад хэрэгжүүлж байгаа цахим төсөл, хөтөлбөрийн уялдаа холбоог хангах, цахим эдийн засгийг хөгжүүлэх, цахим засаглал, цахим шилжилтийг нэгдсэн төлөвлөлттэй хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх, үйл ажиллагааг эрчимжүүлэхээр бүх салбарыг хамруулсан ажлын хэсэг байгуулсан хэдий ч бодит байдал дээр үйл ажиллагаа нь хангалттай хэрэгжихгүй байна. Улсын хэмжээнд мэдээллийн технологийн салбар дундын бодлого, зохицуулалтыг Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яаманд 2 албан хаагч, харьяа байгууллага болох “И-Монгол академи” улсын төсөвт үйлдвэрийн газарт салбар дундын зохицуулалтын газар хариуцан ажиллаж байна.

Өгөгдлийн бодлого, стандартын чиглэл, төлөвлөлтийг бүрэн тодорхойлж чадаагүй байна.

- Цахим хөгжил, харилцаа холбооны сайдын 2022 оны А/24 тушаалаар “Цахим Үндэстэн” баримтлах чиглэлд өгөгдлийн талаар тодорхой чиглэлийг тусгаагүй байна.
- Үндэсний статистикийн хороо, Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яам хамтран “Монгол Улсын өгөгдлийн талаар баримтлах бодлогын чиглэл”-ийн төслийг боловсруулсан хэдий ч их өгөгдлийн ашиглалт, мэдээлэл солилцоо, эргэлтэд оруулах горим тогтолцоог дэмжсэн бодлогын цогц шийдлийг бүрэн тодорхойлж чадаагүй байна.
- Монгол Улсын Засгийн газрын 2023 оны 05 дугаар сарын 03-ны өдрийн 164 дүгээр тогтоолын хавсралтаар төрөлжсөн бүртгэлийн жагсаалтыг баталсан хэдий ч тогтоолын хэрэгжилтийн явц, үр дүнг хянаж удирдах байгууллагыг тодорхойлж батлаагүй, мөн төрөлжсөн бүртгэлийн жагсаалтад 152 мэдээллийн сан байхаар баталсан боловч одоогоор эдгээр бүртгэл, мэдээллийн сангаас бий болсон болон бий болгох шаардлагатай бүртгэлийн талаарх нэгдсэн тоо, мэдээлэл Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яаманд байхгүй байна.
- Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яам нь хуульд заасан төрөлжсөн бүртгэл хөтлөх үйл ажиллагааг цахимжуулах чиглэлд нарийвчилсан төлөвлөгөө гарган ажиллах шаардлагатай байна.

- Одоогоор үндэсний өгөгдлийн засаглал, удирдлагад удирдамж болохоор энэ стандартад нийцүүлэн боловсруулсан бодлого, стратеги хараахан боловсруулаагүй байна.
- Нэгдсэн үндэстний байгууллагын эдийн засаг, нийгмийн газрын цахим засаглалын 2022 оны судалгаагаар Монгол улс дэлхийн 193 оноос 74 дүгээрт эрэмбэлэгдэн 2020 оноос 18 байраар урагшилж, цахим засаглалын хөгжлийн түвшин өндөр орнуудын бүлэгт хамаарч байна.
- Нэгдсэн үндэстний байгууллагын Цахим засаглалын 2022 оны судалгааны үр дүнгээр хүмүүн капиталын индекс 0.8391, харилцаа холбооны дэд бүтцийн индекс 0.6973, цахим үйлчилгээний индекс 0.6263 болсноор цахим засаглалын хөгжлийн индекс 0.721-д хүрчээ.
- Цахим засаглалын хөгжлийн индекс 2016 оноос хойш тогтвортой өсөхөд цахим үйлчилгээний индексийн өөрчлөлт голлон нөлөөлсөн байна.
- Мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн салбарын статистик үзүүлэлтийг тооцох аргачлалыг Үндэсний статистикийн хорооны даргын 2021 оны А/225 дугаар тушаалаар баталсан. Уг аргачлал ёсоор Монгол Улсын мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн салбарын бодлогын хэрэгжилтийг 8 багц 92 үзүүлэлтээр хэмжих ёстойгоос 33 үзүүлэлтийг тооцож, 17 үзүүлэлтийг давтамжтайгаар тооцохгүй, 42 үзүүлэлтийг огт тооцож гаргаагүй байгаа нь салбарын бодлогын гүйцэтгэлийг хянаж, үнэлэх, удирдах үйл ажиллагааг хязгаарлаж доголдоход хүргэсэн байна.

Улсын хөгжлийн урт болон дунд, богино хугацааны бодлогын баримт бичигт тусгагдсан цахим шилжилтийн үеийн зорилт, арга хэмжээний хэрэгжилтийг нэгтгэн зангидаж, үнэлэх ажил сул байна.

Улсын хөгжлийн урт болон дунд, богино хугацааны бодлогын баримт бичигт тусгагдсан цахим шилжилтийн үеийн зорилт, арга хэмжээний хэрэгжилтийг нэгтгэн зангидаж, үнэлэх ажил сул байна.

Алсын хараа-2050, Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр, түүнийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө, Монгол улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх 5 жилийн үндсэн чиглэл, Шинэ сэргэлтийн бодлого, Улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөө зэрэг урт, дунд, богино хугацааны бодлогын баримт бичгүүдэд тусгасан цахим засаглал, цахим хөгжлийн тухайлсан зорилт, арга хэмжээ болон бусад салбарын хөгжлийн бодлогыг дэмжсэн цахим хөгжлийн зорилт, арга хэмжээний хэрэгжилтийг нэгтгэн, салбар хоорондын уялдааг хангах, үнэлэх ажил хийгдэхгүй байна.

Төрийн албанд ажиллаж буй мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн салбарын хүний нөөцийн бодлогын хууль эрх зүйн орчин бүрдээгүйгээс гадна мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн хүний нөөцийн тогтвортой хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжсэн тусгайлсан бодлогогүй байна.

- Бодлогын баримт бичигт тусгагдсан хүний нөөцийг хөгжүүлэх зорилт нь зөвхөн мэдээллийн технологийн чиглэлийн хүний нөөцийн хөгжлийг хангахад чиглэгдэж байгаа нь мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн салбарын хүний нөөцийн тогтвортой хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих бодлогын хэрэгцээг бүрэн хамарч чадахгүй байна.
- Засгийн газрын 213 дугаар тогтоолд мэдээллийн технологийн чиглэлээр нарийн мэргэшсэн, өндөр ур чадвар бүхий ажилтны эзэмшсэн байх мэдлэг, ур чадвар, нөхцөл, шалгуур, төрийн байгууллагуудын одоо байгаа орон тооны хүрээнд зохицуулалт хийх эсэхийг тодорхой заагаагүй байна.
- Дээрх тогтоолын хэрэгжилтийн явцаас харахад 7 байгууллага 14 хүнийг ажиллуулж байна. Тус төрийн албан хаагчдыг хүний нөөцийн мэдээллийн систем, программд бүртгэж оруулаагүй, магистрын боловсролын зэрэгтэй 6 албан хаагч байгаагийн 1 нь мэдээллийн системийн мэргэжилтэй үлдсэн 5 нь бусад мэргэжлийн хүмүүс байна.
- Төрийн албаны зөвлөлийн "Хүний нөөцийн удирдлагын систем"-ийн бүртгэл, мэдээллээр 2023 оны 09 дүгээр сарын 13-ны байдлаар төрийн албанд мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн чиглэлээр 625 хүн ажиллаж байгаагийн 355 (56.8%) нь төрийн үйлчилгээний, 201 (32.2%) нь төрийн захиргааны, 69 (11.0%) нь төрийн тусгай албанд тус тус ажиллаж байна. Эдгээрээс 191 (30.6%) албан хаагчийн боловсролын зэргийн мэдээлэл, 317 (50.7%) ажилтны бакалаврын мэргэжлийн нэр тус тус нөхөгдөөгүй байгаа нь зарим төрийн байгууллагуудын хүний нөөцийн мэргэжилтнүүд эдгээр өгөгдлийг дутуу оруулсан байна.

- Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яамнаас хүн амын цахим ур чадварыг төрөл бүрийн эх үүсвэрээр судалсан хэдий ч төрийн албан хаагчдын мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн талаарх мэдлэг, ур чадварын түвшнийг бүрэн тодорхойлж чадаагүй байна.
- Төрийн албан хаагчийн цахим ур чадварыг хөгжүүлэх хөтөлбөрийг боловсруулах хүрээнд 5 аймгийн 598 төрийн албан хаагчдыг хамруулсан судалгааг зохион байгуулсан хэдий ч судалгааны үр дүн нь нийт төрийн албан хаагчдын цахим ур чадварын түвшнийг илэрхийлж чадахгүй байна.
- Иргэдийн цахим ур чадварын судалгааны 2023 оны үр дүнгээр төрийн захиргааны байгууллагад ажиллагсдын цахим ур чадварын түвшин 83.7 хувь, төрийн үйлчилгээний байгууллагад ажиллагсдынх 81.6 хувьтай байна. Харин төрийн тусгай албаны байгууллагад ажиллагсдын цахим ур чадвар түвшнийг үнэлж тодорхойлоогүй байна.
- Үндэсний зорилтыг хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг болох төрийн албан хаагчдын цахим ур чадварыг дээшлүүлэх бодлого, стратегийг боловсруулахад төрийн албан хаагчдын мэдлэг, ур чадварыг иж бүрэн үнэлээгүйгээс цахим шилжилтийн үеийн суурь нөхцөлийг бэхжүүлж, үр нөлөөтэй хэрэгжүүлэхэд хугацаа алдах эрсдэлтэй байна.

Нээлттэй мэдээллийн ил тод байдлын хэрэгжилтийг зохион байгуулах, үнэлгээ хийх, зөвлөмж гаргах чиг үүрэг бүхий зөвлөл ажиллахгүй байна.

Монгол Улсын Ерөнхий сайдын 2023 оны 03 дугаар сарын 13-ны өдрийн ажил хариуцуулах 49 дүгээр захирамжаар "Шил ажиллагаа"-г Цахим хөгжил, харилцаа холбооны сайдад хариуцуулсан. "Шил ажиллагаа" нь цахимжилтыг эрчимжүүлж, төрийн байгууллагын үйл ажиллагааны ил тод байдлыг хангаж, хүнд суртлыг арилгах, бүх төрлийн сонгон шалгаруулалтыг нээлттэй болгох ажиллагаа бөгөөд Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яамнаас shilen.gov.mn сайтыг бий болгож, үр дүн гарган ажилласан байна.

Ил тод байдалтай холбоотойгоор Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуулийн 8.17-д нээлттэй мэдээллийн ил тод байдлын хэрэгжилтийг зохион байгуулах, үнэлгээ хийх, зөвлөмж гаргах чиг үүрэг бүхий Авлигатай тэмцэх газар, Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комисс, цахим хөгжил, харилцаа холбооны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, төрийн бус байгууллагын төлөөллөөс бүрдсэн орон тооны бус зөвлөл хууль зүйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын дэргэд ажиллахаар, 8.18-д уг зөвлөлийн бүрэлдэхүүн, ажиллах журмыг хууль зүйн болон цахим хөгжил, харилцаа холбооны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүд батлахаар тус тус заасан.

Дээрх хуулийн заалтын дагуу Хууль зүй, дотоод хэргийн болон Цахим хөгжил, харилцаа холбооны сайд нарын 2022 оны 09 дүгээр сарын 19-ний өдрийн А/268, А/48 дугаар хамтарсан тушаалаар "Зөвлөлийн бүрэлдэхүүн, ажиллах журам"-ыг баталжээ.

Уг журмын 2.2-т Зөвлөл нь үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, үнэлгээ хийх хуваарийг хагас, бүтэн жилээр боловсруулж, батлахаар заасан хэдий ч 2023 оны эхний хагас жилийн төлөвлөгөө, хуваарийг баталсан боловч төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайлан гараагүй, мөн 2023 оны сүүлийн хагас жилийн төлөвлөгөөг батлаагүй байна. Түүнчлэн Зөвлөлийн ажиллах журамд заасан бусад чиг үүргүүдээ хэрэгжүүлээгүй байна.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2022 оны 09 дүгээр сарын 22-ны өдрийн 352 дугаар тогтоолоор "Нийтийн мэдээллийг ил тод байлгах болон ил тод байдлын шалгуур үзүүлэлт тогтоох, үнэлгээ хийх аргачлал"-ыг баталсан бөгөөд Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яамнаас төрийн байгууллагуудын мэдээлбэл зохих 68 мэдээллийн ил тод байдлыг үнэлсэн үнэлгээг ирүүлсэн боловч дурдсан журам, аргачлалын дагуу үнэлгээг хийгээгүй, мөн төрийн байгууллагаас бусад мэдээлэл хариуцагчдыг бүрэн хамруулаагүй байна.

Зөвлөлийн үйл ажиллагааны үр дүнг "Шил ажиллагаа"-тай холбон тайлбарлаж тайлагнах нь учир дутагдалтай байна. Учир нь "Шил ажиллагаа" нь шаардлагатай мэдээллийг нэгдсэн системээр хүргэж байгаа үйл ажиллагаа бөгөөд нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуульд заасан байнга ил тод байлгах мэдээллээс шаардлагатай мэдээлэл болон тусгай сан, газар олголт зэрэг ил болгох шаардлагатай гэж үзсэн бусад холбогдох мэдээллийг нэг платформоор хүргэж буй асуудал юм.

Дүгнэхэд "Нээлттэй мэдээллийн ил тод байдлын хэрэгжилтийг зохион байгуулах, үнэлгээ хийх, зөвлөмж гаргах чиг үүрэг бүхий зөвлөл" нь ажиллахгүй байгаагаас гадна хяналт, удирдлага байхгүй байна.

2. Цахим монгол зорилтыг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах санхүүжилтийн эх үүсвэрийг бодит тооцоо судалгаанд үндэслэж оновчтой төлөвлөөгүйгээс арга хэмжээний хэрэгжилт, үр дүнд сөрөг нөлөө үзүүлж байна

"Цахим Монгол" зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ бодлогын зорилттой нийцэж байгаа боловч хэрэгжилтийг үр нөлөөтэй зохион байгуулаагүй байна.

"Цахим Монгол" хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөнд тусгагдсан 86 арга хэмжээний 75 арга хэмжээнд нийт 763.7 тэрбум төгрөг зарцуулахаар төлөвлөж, 11 арга хэмжээнд төсөв батлагдаагүй байна.

Дээрх 763.7 тэрбум төгрөгийн 46.4 хувь буюу 354.2 тэрбум төгрөг нь гадаадын зээл, тусламж, 48.9 хувь буюу 373.2 тэрбум төгрөг нь улсын төсөв, 4.7 хувь буюу 36.2 тэрбум төгрөг нь улсын төсөв, гадаадын зээл тусламж байна.

Зорилтын хүрээнд тусгагдсан 86 арга хэмжээнээс 45 арга хэмжээнд хамаарах 144 худалдан авах ажиллагаанд 89.0 тэрбум төгрөг зарцуулсан. Үүнээс улсын төсвийн хөрөнгөөр 61 худалдан авах ажиллагаанд 39.3 тэрбум төгрөг, олон улсын зээл тусламжаар 44 худалдан авах ажиллагаанд 22.7 тэрбум төгрөг тус тус зарцуулсан байна.

"Цахим Монгол" зорилтын хүрээнд улсын төсөв болон гадаадын зээл тусламжийн хөрөнгөөр 105 худалдан авах ажиллагаа зохион байгуулсан байна. Тодруулбал:

- 6 барилга байгууламжид 13.5 тэрбум төгрөг;
- 39 нь тоног төхөөрөмжид 19.4 тэрбум төгрөг;
- 5 нь тоног төхөөрөмж болон программ хангамжид 11.7 тэрбум төгрөг;
- 14 нь программ хангамжид 10.3 тэрбум төгрөг;
- 41 нь бусад буюу зөвлөх үйлчилгээнд 7.1 тэрбум төгрөгийг тус тус зарцуулсан байна.

Олон улсын зээлийн санхүүжилтээр хийгдсэн программ хангамж нь улсын төсвийн хөрөнгөөр хийгдэж байгаа программ хангамжийн тооноос 2 дахин бага боловч үнийн дүн нь 3 дахин өндөр байна. Мөн олон улсын зээлийн санхүүжилтээр хийгдэж буй ажлын дийлэнх нь баримт бичиг боловсруулах, орчуулга хийх, ажлын даалгавар боловсруулах, сургалт зохион байгуулах зэрэг зөвлөх үйлчилгээнд зарцуулагдаж байна.

Төсөл, арга хэмжээний явц, гүйцэтгэл нь хөгжлийн бодлогын баримт бичигт заасан цаг хугацаанд хэрэгжээгүй 20, хэрэгжиж байгаа 25, хугацаандаа хэрэгжсэн 41 арга хэмжээ байна. Тухайлбал:

- Хүрэх үр дүн, шалгуур үзүүлэлтийг тодорхой, хэмжигдэхүйц, хүрч болохуйц, хэрэгжихүйц, бодитой тодорхойлоогүйгээс зорилтыг бүрэн хэрэгжүүлэхэд хүндрэлтэй байна.

- Зорилтын хэрэгжилтэд шууд нөлөө үзүүлэх хөрөнгө, санхүүгийн нөөцийн хэрэгцээ шаардлагыг үндэслэлтэй, бодитой тооцоолох, эх үүсвэрийг оновчтой сонгох, арвилан хэмнэлттэй зарцуулах зэргийг төлөвлөлтийн үе шатанд зохион байгуулаагүй байна.
- Мэдээллийн технологийн сервер, тоног төхөөрөмжийн элэгдэл, худалдан авалт, мэдээллийн системийн лиценз, засвар үйлчилгээ, шинэчлэл, сайжруулалтын зардал зэрэг дэд бүтцийн байнга гардаг зардлыг тогтмол зардалд оруулан төлөвлөж, зарцуулах нь зохистой байна. Эдгээр зардлыг олон янзаар төлөвлөж байгаа нь зарим тохиолдолд санхүүгийн нөөцийн хомсдол, үр ашиггүй зардал гарах, улмаар мэдээллийн технологийн бодлого, стратегийн хэрэгжилтэд сөргөөр нөлөөлөх хүчин зүйл болж байна.

“Цахим Монгол” зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлж буй 86 арга хэмжээнээс шаардлагатай санхүүжилтийн эх үүсвэрийг тооцоолж төсвийн төсөлд санал хүргүүлээгүй 26, санал хүргүүлсэн боловч төсөв нь батлагдаагүй 26, төсвийн урсгал зардлаар санхүүжүүлсэн 8 арга хэмжээ байна. Төсвийн төсөлд санал хүргүүлээгүй нь дараах гол шалтгаантай байна. Тухайлбал,

- Олон улсын зээл, тусламжаар хийхээр санал өгсөн;
- Зарим арга хэмжээ нь зөвхөн Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яамны төсвөөр хийгдэх бус бусад байгууллагын төсвөөр хийх;
- Холбогдох журам боловсруулаагүй.

Төлөвлөсөн төсөв хэтэрсэн арга хэмжээ нь дараах гол шалтгаантай байна. Тухайлбал,

- Төлөвлөлтийн явцад төсвийг урьдчилсан тооцоо, судалгаан дээр үндэслэн хийгээгүй;
- Төсвийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авахдаа шууд худалдан авах тушаал гаргаж, аливаа хувийн компанитай шууд гэрээ байгуулж байгаа нь эрсдэлтэй байдлыг үүсгэсэн.

Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлж буй арга хэмжээний худалдан авах ажиллагааг хууль тогтоомжийн дагуу нээлттэй, ил тод зарлан мэдээлсэн боловч төсвийн хөрөнгийг арвилан хэмнэлттэй зарцуулах зарчмыг баримтлан ажиллаагүй байна.

Зорилтын хэрэгжилтэд шууд нөлөө үзүүлэх хөрөнгө, санхүүгийн нөөцийн хэрэгцээ шаардлагыг үндэслэлтэй, бодитой тооцоолох, эх үүсвэрийг оновчтой сонгох, арвилан хэмнэлттэй зарцуулах зэрэг асуудлыг салбарын хэмжээнд нэгдсэн бодлого, удирдлагаар хангах ажиллагаа дутагдалтай байна.

Бараа, ажил, үйлчилгээний худалдан авах ажиллагааг нээлттэй ил тод, арвилан хэмнэлттэй зохион байгуулсан 20, арвилан хэмнэлттэй зохион байгуулаагүй 4 арга хэмжээ байна. Тухайлбал:

- “Эрүүл мэндийн байгууллагад мэдээлэл солилцооны платформ нэвтрүүлнэ”;
- “Дүрс архивлан хадгалах (PACS) нэгдсэн тогтолцоог бүрдүүлэх”;
- “Архивын ерөнхий газрын цогцолбор барилгын тоног төхөөрөмж, техник хэрэгслийн хангалт төсөл”;
- “Төрийн албаны хүний нөөцийн удирдлагын мэдээллийн санг цалингийн нэгдсэн системтэй холбож, орон тоо, цалин хөлсний зардлын төлөвлөлт, хэрэгжилт, хяналтыг сайжруулна”.

Хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний санхүүжилтийг ажлын гүйцэтгэлд үндэслэн олгосон 20, үндэслэн олгоогүй 4 арга хэмжээ байна. Үүнд:

- “Эрүүл мэндийн байгууллагад мэдээлэл солилцооны платформ нэвтрүүлнэ”;
- “Дүрс архивлан хадгалах (PACS) нэгдсэн тогтолцоог бүрдүүлэх”;
- “Цахим технологид суурилсан аялал жуулчлалын гадаад сурталчилгааг өргөжүүлнэ”;

- “Төрийн албаны хүний нөөцийн удирдлагын мэдээллийн санг цалингийн нэгдсэн системтэй холбож, орон тоо, цалин хөлсний зардлын төлөвлөлт, хэрэгжилт, хяналтыг сайжруулна”.

Худалдан авах үйл ажиллагаа нь хууль, журмын дагуу зохион байгуулагдсан 18, зохион байгуулаагүй 2 арга хэмжээ байна.

- “Цахим технологид суурилсан аялал жуулчлалын гадаад сурталчилгааг өргөжүүлнэ”;
- Төрийн албаны хүний нөөцийн удирдлагын мэдээллийн санг цалингийн нэгдсэн системтэй холбож, орон тоо, цалин хөлсний зардлын төлөвлөлт, хэрэгжилт, хяналтыг сайжруулна”.

Худалдан авах ажиллагааг зохион байгуулахдаа төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн дагуу гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулахгүй шууд гэрээ байгуулж байгаа нь шударга өрсөлдөөн, тэгш боломжийг хязгаарлаж улмаар төсвийн хөрөнгийг арвилан хэмнэлтгүй зарцуулах нөхцөлийг бий болгож байна.

Түүнчлэн мэдээллийн технологийн төсөл, арга хэмжээний худалдан авах ажиллагааг зохион байгуулах үнэлгээний хороо болон гэрээний хэрэгжилтийг дүгнэх ажлын хэсгийн гишүүдийг салбарын мэдлэг, ур чадвар, туршлага зэргийг харгалзан үзэлгүйгээр бүрдүүлдэг нь төсөл, арга хэмжээг цаг хугацаандаа амжилттай хэрэгжихэд сөргөөр нөлөөлж байна.

Бараа, ажил, үйлчилгээний ажлын даалгавар, техникийн тодорхойлолтыг хангалтгүй боловсруулсан, түүнчлэн ажлын даалгавар, техникийн тодорхойлолт нь гүйцэтгэгчтэй байгуулсан гэрээтэй нийцээгүй 2 арга хэмжээ байна. Үүнд:

- “Эрүүл мэндийн байгууллагад мэдээлэл солилцооны платформ нэвтрүүлнэ”;
- “Дүрс архивлан хадгалах (PACS) нэгдсэн тогтолцоог бүрдүүлэх”.

Мэдээллийн технологийн төсөл, арга хэмжээний хүрээнд программ, систем шинээр үүсгэх, хөгжүүлэх ажлын даалгаврыг үндэслэлтэй боловсруулаагүй, гүйцэтгэгчтэй байгуулах гэрээний нөхцөл, хамрах хүрээ, хийх ажлыг оновчтой тодорхойлоогүйгээс гэрээний хэрэгжилт хангагдахгүй байх, улмаар төсөл, арга хэмжээ үр дүнгүй болоход хүргэж байна.

Бодлогын зорилтыг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний явц, хэрэгжилтэд тавих хяналтын тогтолцоо үр нөлөөгүй байна.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх арга хэмжээнд тавих дотоод хяналтын тогтолцоо үр нөлөөтэй хэрэгжсэн 58, үр нөлөөгүй хэрэгжсэн 28 арга хэмжээ байна.

“Цахим монгол” зорилтын арга хэмжээг төлөвлөх явцад хүрэх үр дүн, шалгуур үзүүлэлтийг тодорхой, хэмжигдэхүйц, хүрч болохуйц, хэрэгжихүйц, бодитой тодорхойлоогүйгээс хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ, дотоод аудит хийхэд хүндрэл учруулж байна.

Зорилтыг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний хэрэгжилтэд хяналт шинжилгээ хийсэн 45, хяналт шинжилгээ хийж, зөвлөмж өгсөн 7, хяналт шинжилгээ үнэлгээ хийгээгүй 34 арга хэмжээ байна.

Зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд үүсэж болох эрсдэлийг удирдах, хэрэгжилтийн үр нөлөөт байдалд баталгаа өгөх чиг үүрэг бүхий дотоод хяналтын нэгжийн үйл ажиллагаа бүрэн төлөвшөөгүй нь төсөл, арга хэмжээ үр нөлөөгүй болоход хүргэж байна.

Мэдээллийн нэгдсэн сангийн мэдээллийн үнэн зөв, бодитой байдалд хяналт тавьдаг 19, хяналт тодорхой хэмжээнд тавьдаг 11, хяналт тавьдаггүй 2 арга хэмжээ байна. Нийт 86 арга хэмжээний 54 нь систем, программ хангамжтай холбоогүй арга хэмжээ байна.

3. Кибер аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагааны явц, үр дүн тулгарч буй аюул, эрсдэлээс хоцорч байна

Кибер аюулгүй байдлыг хангах эрх зүйн орчныг бүрдүүлж байгаа ч хэрэгжилт үр дүн хангалтгүй байна.

Кибер аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагааг нэгдсэн удирдлагаар хангах, уялдуулан зохицуулах, хэрэгжилтийг зохион байгуулах, мэдээлэл солилцох үйл ажиллагаа хангалтгүй байгаагаас кибер аюулгүй байдлын тухай хуульд заасан баримт бичгүүд өнөөг хүртэл эцэслэн батлагдаагүй байна. Үүнд:

- Кибер аюулгүй байдлын тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.1.3 дахь хэсэгт заасан “Үндэсний хэмжээний кибер халдлагаас хамгаалах төлөвлөгөө”;
- Кибер аюулгүй байдлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.3-т заасан “Кибер аюулгүй байдлын эрсдэлийн үнэлгээ хийх аргачлал”;
- Кибер аюулгүй байдлын стратегийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө;
- Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан чиг үүрэг бүхий болон төрийн захиргааны төв байгууллага халдлага зөрчлийн мэдээлэл солилцох, хамтран ажиллах журам.

Цахим Монгол аудитын хүрээнд кибер аюулгүй байдлыг хангах эрх зүйн орчин бүрдсэн эсэхэд хяналт хийхэд, кибер аюулгүй байдлыг хангах эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх ажлууд хийгдэж байгаа ч хэрэгжилт, үр дүн хангалтгүй байгаа бөгөөд кибер аюулгүй байдлын зөвлөлийн үйл ажиллагаа төлөвшөөгүй байна. Тухайлбал:

- Монгол Улсын Засгийн газрын 2023 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрийн 42 дугаар тогтоолоор батлагдсан Кибер аюулгүй байдлын зөвлөлийн дүрмийн 3.1-д “Зөвлөлийн үйл ажиллагааны үндсэн хэлбэр нь хуралдаан байх бөгөөд улиралд 1-ээс доошгүй удаа хуралдана.” гэж заасан боловч Кибер аюулгүй байдлын зөвлөл нь өнөөг хүртэл нэг ч удаа хуралдаагүй, албан ёсоор асуудал шийдвэрлээгүй байна. Тиймээс тус зөвлөлийн хийх ёстой кибер аюулгүй байдлыг хангах хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хянах, үйл ажиллагааг нэгдсэн удирдлага, зохион байгуулалтаар хангах, уялдуулан зохицуулахтай холбоотой тулгамдсан асуудлууд хүлээгдэж байна.
- Кибер аюулгүй байдлыг хангах хууль, эрх зүйн орчныг судлах явцад хуулийн зүйл заалтад тусгагдсан байгаа журмын нэр болон захиргааны хэм хэмжээний актын нэр зөрүүтэй тохиолдлууд байна. Энэ нь хууль эрх зүйн актыг нэгдсэн байдлаар ойлгож, хэрэгжүүлэх, хэрэгжилтийг зохион байгуулах, хянах, үнэлэх үйл явцад хүндрэл учруулахаас гадна тэдгээрийн хэрэгжилт, үр дүнд сөргөөр нөлөөлж байна.

Кибер аюулгүй байдлыг хангахтай холбоотой хууль, тогтоомж, түүнд нийцүүлэн баталсан бодлого, дүрэм, журмын хэрэгжилтийг үнэлэх зорилгоор “Кибер аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагаа”, “Эрсдэлийн удирдлага”, “Мэдээлэл технологийн үйлчилгээний удирдлага” гэсэн 3 бүлэг асуудлын хүрээнд 9 байгууллагыг түүврийн аргаар шалгахад хууль тогтоомж, бодлого, стратеги, дүрэм журмын хэрэгжилт хангалтгүй байна. Тухайлбал:

- Шалгагдагч байгууллагууд кибер аюулгүй байдлыг хангах нийтлэг журмын дагуу дотоод журмыг шинэчлэн, боловсруулж, хэрэгжилтийг хангаж ажиллах үүрэгтэй ч уг дотоод журмыг боловсруулж, мөрдөөгүй байна.
- Кибер аюулгүй байдлын чиглэлээр нарийн мэргэшсэн боловсон хүчний дутагдалтай байгаа нь мэдээллийн технологийн аюулгүй байдлыг хангах бодлого, үйл ажиллагаанд нэн тулгамдсан асуудал болж байна.
- Албан ёсны эрхтэй аюулгүй байдлын төхөөрөмж, программ хангамж ашиглаж кибер аюулгүй байдлын халдлага, зөрчлийг илрүүлж байгаа боловч, тэдгээрийг бүртгэх, мэдээлэх, хариу арга хэмжээ авах, тайлагнах, баримтжуулах, урьдчилан сэргийлэх, танин мэдүүлэх тогтолцоо төлөвшөөгүй байна.
- Албан хаагчдын ажлын байрны тодорхойлолтод мэдээллийн аюулгүй байдлыг хамгаалахтай холбоотой чиг үүрэг, үйл ажиллагааг хангалттай тусгаагүй байна.

- Мэдээлэл технологийн чиглэлийн ажлыг бусдаар гүйцэтгүүлэхдээ төрийн болон албаны нууцтай холбоотой асуудлыг гэрээгээр зохицуулж байгаа тохиолдолд гэрээний хэрэгжилт, явцын хяналт бүрхэг, тэдгээрийн бүртгэл, баталгаажуулалтын мэдээлэл хангалтгүй байна.

Суурь дэд бүтцийн хөгжүүлэлтийг найдвартай судалгаа мэдээлэлд тулгуурлан нэгдсэн бодлого, чиглэлээр удирдан зохицуулах ажиллагаа хангалтгүй байна.

Цахим Монгол аудитын хүрээнд кибер аюулгүй байдлыг хангах суурь дэд бүтцийн хөгжүүлэлт хангагдсан эсэхэд хяналт хийхэд суурь дэд бүтцийн хөгжүүлэлтийг найдвартай судалгаа мэдээлэлд тулгуурлан нэгдсэн бодлого, чиглэлээр удирдан зохицуулах ажиллагаа хангалтгүй байгаа нь тогтоогдож технологийн боломж бүрдээгүй нөхцөлд, хангалттай тооцоо судалгаа хийлгүй шийдвэр гаргасан нь цахим шилжилт, цахим гарын үсгийн ашиглалт хангалтгүй байх нөхцөл болжээ.

Цахим гарын үсгийн ашиглалтыг сайжруулах зорилгоор Монгол Улсын Засгийн газраас өгсөн чиглэлийн дагуу "И-Монгол Академи" УТҮГ нь төрийн албан бичиг солилцооны дундын систем боловсруулан хөгжүүлж байна. Гэвч хэрэгжүүлэлтийн шатанд дараах хүндрэл бэрхшээл үүссэн байна. Үүнд:

- Монгол улсын нийтийн түлхүүрийн дэд бүтцийн хувьд цагийн тамганы системийг нэгтгэж өгөөгүй нь цахим гарын үсэг зурсан цагийг ашиглаж байгаа төхөөрөмжийн цагийг солих замаар өөрчилж болохуйц байгаа нь баталгаатай байдлыг бууруулж байна;
- Цахим гарын үсэг нийлүүлэгчдийн гэрчилгээ хоорондоо уялдаа холбоогүй;
- Цахим гарын үсгийн гэрчилгээ шалгах дундын систем байхгүй;
- Цахим гарын үсгийг олгох үйл явц нь нийлүүлэгч компаниас хараат;
- Төрийн албан хаагчийн шилжилт хөдөлгөөн бүрд цахим гарын үсэг авах шаардлага бий болж, төсвийг үр ашиггүй зарцуулах нөхцөл үүссэн;
- Цахим гарын үсэгт ашиглах үндсэн технологийг нийлүүлэгч компани үйл ажиллагаагаа зогсоосноор нь цаашид системийг өргөтгөх, нэмэлт хөгжүүлэлт хийх боломжгүй болсон байна.

Кибер халдлага, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлж байгаа ч үр дүнгүй байна.

Засгийн газрын 2022 оны 13 дугаар тогтоолоор баталсан Цахим хөгжил харилцаа холбооны яамны үйл ажиллагааны стратеги, зохион байгуулалтын бүтцийн өөрчлөлтийн хөтөлбөрийн 2.5.4.9-д зааснаар тус яам кибер аюулгүй байдлын талаар иргэд, хувийн хэвшил рүү чиглэсэн соён гэгээрүүлэх арга хэмжээг зохион байгуулах үүрэг хүлээж байна.

Дээрх үүрэг чиглэлийн хүрээнд кибер аюулгүй байдал хангагдаж байгаа эсэхийг цахим гэмт хэргийн нөхцөл байдалтай уялдуулан авч үзвэл цахим гэмт хэргийн тоо өссөн байгаа тул чиг үүргийн хэрэгжилтийг сайжруулах үр нөлөө бүхий арга хэмжээг төлөвлөн эрчимжүүлэх шаардлагатай байна.

Цахим Монгол зорилтын хүрээнд төлөвлөсөн 86 арга хэмжээний хүрээнд мэдээллийн хадгалалт, хамгаалалт, аюулгүй байдлын "Кибер аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагаа", "Эрсдэлийн удирдлага", "Мэдээлэл технологийн үйлчилгээний удирдлага" гэсэн 3 бүлгийн хүрээнд 13 бүлэг асуудал, 28 асуумжаар 9 байгууллагыг түүвэрт хамруулахад хүлээх үүрэг хариуцлагын зохих шаардлага бүрэн хангагдаагүй, нийтлэг сул талууд илэрсэн нь цахим хөгжлийн суурь нөхцөл хангагдахгүйд хүрэх эрсдэлтэй байна.

ДҮГНЭЛТ

- Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуулийн 27.8, 29.1 дүгээр зүйлд заасан мэдээллийн санг цахим хэлбэрээр шинээр үүсгэх, бүтцийн өөрчлөлт оруулах, ашиглалтаас гаргах тухай бүр холбогдох яаманд бүртгүүлэх, мэдээлэл хариуцагч систем хөгжүүлэхийн өмнө холбогдох яамнаас дүгнэлт, зөвлөмж авах тухай чухал зохицуулалтыг хуульчилсан хэдий ч тус зохицуулалт хангалтгүй хэрэгжиж байгаа бөгөөд энэ нь мэдээлэл хариуцагчид хуульд заасан үүргээ биелүүлэхгүй байгаатай холбоотой байна.
- Салбар бүрийн бодлого, зохицуулалтын уялдааг хангах эрх үүрэг бүхий төрийн байгууллага нь цахим хөгжил, харилцаа холбооны бодлого, төлөвлөлт, удирдлага, зохицуулалтыг хангахад чиглэсэн зөвлөгөө, дэмжлэгийг үзүүлэн ажиллах хэрэгцээ, шаардлага байна.
- Салбар дундын зохицуулалтыг оновчтой болгон хэвшмэл байдлыг халах, төрийн байгууллагуудын хамтын ажиллагааг үр нөлөөтэй удирдах, үр дүнг хянах горим тогтолцоог бий болгоогүйгээс салбар бүрийн мэдээлэл, харилцаа холбоо, технологи үйлчилгээ нь харилцан уялдаагүй, нэгдсэн хяналтгүй, хөрөнгө оруулалтын давхардалтай байгаа нь хуулийн хэрэгжилтийг сулрахад хүргэж байна.
- Засгийн газрын байгууллагууд мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн хүний нөөцийн сурах, ажиллах нөхцөл, нийгмийн баталгааг хангах хөтөлбөрийг баталсан ч тэдгээрийг хэрэгжүүлэх санхүүжилтийн эх үүсвэр, төлөвлөгөө, үнэлгээний шалгуур үзүүлэлт тодорхой бус, хэрэгжүүлэх хугацаа харилцан адилгүй байгаа нь хөтөлбөрийг бүрэн хэрэгжүүлэх боломжийг хязгаарлаж байна. Энэ нь хүний нөөцийг оновчтой бүрдүүлэх, тогтоон барих, тогтвор суурьшилтай ажиллахад тодорхой ахиц гарахгүй байх эрсдэлтэй байна.
- Үндэсний зорилтыг хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг болох төрийн албан хаагчдын цахим ур чадварыг дээшлүүлэх бодлого, стратегийг боловсруулахад төрийн албан хаагчдын мэдлэг, ур чадварыг иж бүрэн үнэлээгүйгээс цахим шилжилтийн үеийн суурь нөхцөлийг бэхжүүлж, үр нөлөөтэй хэрэгжүүлэхэд хугацаа алдах эрсдэлтэй байна.
- “Нээлттэй мэдээллийн ил тод байдлын хэрэгжилтийг зохион байгуулах, үнэлгээ хийх, зөвлөмж гаргах чиг үүрэг бүхий зөвлөл” нь ажиллахгүй байгаагаас гадна хяналт, удирдлага байхгүй байна.
- “Цахим Монгол” зорилтын хүрээнд төрийн байгууллагууд дэвшүүлсэн үйл ажиллагаа, зорилт, арга хэмжээг үр нөлөөтэй арга хандлагад суурилан төлөвлөөгүй, удирдлага зохион байгуулалт, түүний хэрэгжилтийг үнэлж, дүгнэх цогц бодлогын шийдэл гаргаж ажиллахгүй байна.
- “Цахим Монгол” зорилтыг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санхүүжилтийн эх үүсвэрийг бодит тооцоо судалгаанд үндэслэж боловсруулаагүй, хөрөнгө санхүүжилтийн удирдлагыг зохистой хэрэгжүүлэхгүй байгаагаас төсөл, арга хэмжээний хэрэгжилт, үр дүнд сөргөөр нөлөөлж байна.
- Зорилтын хэрэгжилтэд шууд нөлөө үзүүлэх хөрөнгө, санхүүгийн нөөцийн хэрэгцээ шаардлагыг үндэслэлтэй, бодитой тооцоолох, эх үүсвэрийг оновчтой сонгох, арвилан хэмнэлттэй зарцуулах зэрэг асуудлыг салбарын хэмжээнд нэгдсэн бодлого, удирдлагаар хангах ажиллагаа дутагдалтай байна.

- Мэдээллийн технологийн төсөл, арга хэмжээний хүрээнд программ, систем шинээр үүсгэх, хөгжүүлэх ажлын даалгаврыг үндэслэлтэй боловсруулаагүй, гүйцэтгэгчтэй байгуулах гэрээний нөхцөл, хамрах хүрээ, хийх ажлыг оновчтой тодорхойлоогүйгээс гэрээний хэрэгжилт хангагдахгүй байх, улмаар төсөл, арга хэмжээ үр дүнгүй болоход хүргэж байна.
- Худалдан авах ажиллагааг зохион байгуулахдаа "Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хууль"-ийн дагуу гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулахгүй шууд гэрээ байгуулж байгаа нь шударга өрсөлдөөн, тэгш боломжийг хязгаарлаж улмаар төсвийн хөрөнгийг арвилан хэмнэлтгүй зарцуулах нөхцөлийг бий болгож байна.
- Зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд үүсэж болох эрсдэлийг удирдах, хэрэгжилтийн үр нөлөөт байдалд баталгаа өгөх чиг үүрэг бүхий дотоод хяналтын нэгжийн үйл ажиллагаа бүрэн төлөвшөөгүй нь төсөл, арга хэмжээ үр нөлөөгүй болоход хүргэж байна.
- Зорилтот арга хэмжээний хүрээнд ашиглаж буй програм, системд "Аудитын лог" үүсгээгүй, систем хөгжүүлэлтийг хариуцан гүйцэтгэж буй компанийг зөвхөн тестийн серверт хандах эрхээр хязгаарлаагүй, онцгой байдлын үеийн бэлэн байдлын төлөвлөгөө байхгүй, системийн аюулгүй ажиллагааг тогтмол хянах тогтолцоо бүрдээгүй байна.
- Кибер аюулгүй байдлыг хангах эрх зүйн орчин бүрдэж байгаа ч баталсан бодлого, эрх зүйн актын хэрэгжилтийг зохицуулах, хянах үүрэг бүхий бүтцийн нэгжийн ажиллагаа төлөвшөөгүйгээс тэдгээрийн хэрэгжилт, үр дүн хангалтгүй байна.
- Мэдээллийн хадгалалт, хамгаалалт, кибер аюулгүй байдлыг хангах тогтолцооны үр нөлөө хангалтгүй байгаад баталсан хууль тогтоомжийн мөрдөлт, дэд бүтцийн хөгжүүлэлт болон хөрөнгө, хүний нөөцийн дутагдал, төлөвлөсөн арга хэмжээний хэрэгжилт нөлөөлж байна.
- Цахим шилжилтийг эрчимжүүлэх хүрээнд мэдээллийн технологийн өнөөгийн хэрэгцээ шаардлагыг хангахуйц суурь дэд бүтцийн бэлэн байдлыг хангах явдал чухал бөгөөд суурь дэд бүтцийн хөгжүүлэлтийг бодит судалгаа, мэдээлэлд тулгуурлан төлөвлөх, гүйцэтгэлийг хянах нэгдсэн бодлого, чиглэлээр удирдан зохицуулах ажиллагаа хангалтгүй байна.
- Төрийн байгууллагууд боловсруулж, хөгжүүлсэн программ хангамжаа биет бус хөрөнгийн бүртгэлд тайлагнадаггүй, нягтлан бодох бүртгэл, тайланд хэрхэн хүлээн зөвшөөрч бүртгэх эрх зүйн зохицуулалт тодорхойгүйгээс бүртгэл, тайлагнал жигд биш байна.
- Технологийн боломж бүрдээгүй болон бодит тооцоо судалгаа, мэдээлэлд үндэслэн шийдвэр гаргаагүйгээс цахим шилжилт, мэдээллийн нууцлалын гол асуудал болох цахим гарын үсэгт шилжих асуудал үр нөлөөгүй, үр дүнгүй арга хэмжээ болоход хүргэж байна.
- Кибер аюулгүй байдлыг хангах дүрэм, журамд заасан арга хэмжээг хэрэгжүүлээгүй, тэдгээрийн талаарх ойлголт, мэдээлэл дутмаг, удирдлага зохион байгуулалт сул байгаа нь холбогдох байгууллага, албан тушаалтнууд баталсан бодлого, журам, хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагааныхаа талаарх мэдээллийг түгээх, харилцан мэдээлэл солилцох, уялдуулан зохицуулах, зохион байгуулах албан үүргээ хангалтгүй биелүүлж байгаатай холбоотой байна. Энэ нь кибер халдлагад өртөх эрсдэлийг улам бүр нэмэгдүүлж байна.
- Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн хэрэгжилтээс шалтгаалан иргэд, аж ахуйн нэгжийн цахим боловсролыг дээшлүүлэх, кибер халдлага, зөрчил, цахим гэмт хэргийн хохирогч болохоос урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх ажилд шаардлагатай санхүүжилт төсөвлөгдөхгүй байгаа нь үр дүнд сөргөөр нөлөөлж байна.

ЗӨВЛӨМЖ

Хэрэгжүүлж буй арга хэмжээний явц, үр дүн, цуглуулсан нотлох зүйлс, тэдгээрийн үнэлгээ, нөхцөл байдлын судалгаа, хийсэн дүн шинжилгээ, аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн холбогдох арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх 49 зөвлөмжийг 10 шалгагдагч байгууллага, холбоотой талуудад өгсөн. Түүнчлэн Монгол Улсын Их Хурлын Инновац, цахим бодлогын байнгын хороонд 2 асуудлыг толилуулсан.

Өгсөн зөвлөмж, толилуулсан асуудлын дэлгэрэнгүй мэдээллийг аудитын бүрэн тайлангийн зөвлөмж хэсгээс харна уу. Зөвлөмжийн хураангуйг дор үзүүлэв.

№	Хариуцах байгууллага	Чиглэл	Өгсөн зөвлөмж /тоо/
1	Монгол Улсын Ерөнхий сайд бөгөөд Кибер аюулгүй байдлын зөвлөлийн дарга	- Цахим гарын үсгийг ашиглах, хөрөнгө нөөцийн хохирол учруулж байгаа асуудал болон цахим гарын үсэгт шилжих арга хэмжээний гүйцэтгэл, үр дүнд хараат бус хяналт үнэлгээ хийлгэх; - Кибер аюулгүй байдлын зөвлөлөөс кибер халдлага, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх талаар тодорхой шийдэл, зөвлөмж гаргаж, хэрэгжилтийг хангуулах; - Төсөл, арга хэмжээний гүйцэтгэл, үр дүн хангалтгүй байгууллагын албан тушаалтанд хариуцлага тооцох.	4
2	Төрийн албаны зөвлөл	- Хүний нөөцийн бодлого боловсруулж, хэрэгжилтийг зохион байгуулах; - Мэдээллийн технологийн чиглэлээрх хүний нөөцөд аудит хийж, нийтэд ил тод, нээлттэй мэдээлэх; "Хүний нөөцийн удирдлагын мэдээллийн тогтолцоо" системийн хөгжүүлэлтийг хууль, журмын дагуу зохион байгуулах, системд нийцүүлж холбогдох хууль дүрэм, журамд өөрчлөлт оруулах, хэвийн үйл ажиллагааг хангах боловсон хүчнийг бүрдүүлэх, системийн хөгжүүлэлтэд хөндлөнгийн болон мэргэжлийн байгууллагын дүгнэлт гаргуулах.	6
3	Үндэсний статистикийн хороо	Төрийн нэгдсэн өгөгдлийн сангийн загвар, хамрах хүрээг бүрэн тодорхойлох, үзэл баримтлал, стратеги боловсруулах мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн бодлогын хэрэгжилтийг хэмжих, үнэлэх.	2
4	Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар	- Цахим засаглалын салбар хоорондын уялдаг хангах - Хөгжлийн бодлогын баримт бичгүүдэд тусгагдсан зорилт, арга хэмжээг салбар хооронд уялдуулах; - Дотоод хяналтын тогтолцооны үйлчлэл, үйл ажиллагааны үр нөлөөтэй байдлыг үнэлэх.	3

5	Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яам	Төрийн захиргааны төв байгууллагын хувьд тус салбарын хариуцсан гол чиглэлүүдээр 19 зөвлөмж өгсөн бөгөөд дэлгэрэнгүйг аудитын бүрэн тайлангийн зөвлөмж хэсгээс үзнэ үү.	19
6	Сангийн яам	- Монгол Улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөнд тусгагдсан арга хэмжээг хэрэгжүүлэх санхүүжилтийн эх үүсвэрийг судалж шийдвэрлэх; - Суурь дэд бүтэцтэй холбоотой төсөл, арга хэмжээний санхүүжилтийг шийдвэрлэх; - Төсөв болон гадаад эх үүсвэрээр салбар бүрд хэрэгжүүлэх төсөл, хөтөлбөр, хөрөнгө оруулалт, төвлөрсөн арга хэмжээний бүртгэл, мэдээллийг нэгтгэн тайлагнах.	3
7	Хууль зүй, дотоод хэргийн яам	Нээлттэй мэдээллийн ил тод байдлын хэрэгжилтийг зохион байгуулах, үнэлгээ хийх, зөвлөмж гаргах чиг үүрэг бүхий Авлигатай тэмцэх газар, Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комисс, цахим хөгжил, харилцаа холбооны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, төрийн бус байгууллагын төлөөллөөс бүрдсэн орон тооны бус зөвлөлийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих.	1
8	Эрүүл мэндийн яам	- Хэрэгжиж буй, хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн төсөл, арга хэмжээний төлөвлөлт, гүйцэтгэлд хөндлөнгийн болон мэргэшсэн байгууллагын дүгнэлт гаргуулах; - Программ, систем шинээр үүсгэх, хөгжүүлэхдээ одоо ашиглаж буй систем, програмуудтай уялдуулан зохицуулахад анхаарч, салбарын нэгдсэн өгөгдөл, мэдээллийн сан бүрдүүлж, хадгалалт, хамгаалалт, аюулгүй байдлыг хангах.	2
9	Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам	Үйлчлүүлэгч төвтэй аргачлал буюу хөдөлмөр эрхлэх чанарын үнэлгээний модулийн батлагдсан санхүүжилтийн зардлын төрлийг тодорхой болгох.	1
10	Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам	Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн 49 дүгээр зүйлийн 49.1, 49.2-т заасны дагуу худалдан авах ажиллагаа зохион байгуулсан тухай бүр хавтаст хэрэг бүрдүүлж, түүний иж бүрдлийг ханган архивын нэгж болгон хадгалах.	1
11	“Цахим Монгол” зорилтын хүрээнд төсөл, арга хэмжээг хариуцан ажиллаж буй Төсвийн ерөнхийлөн захирагч нарт өгөх нийтлэг асуудлууд	- Нийтийн мэдээллийн систем үүсгэхийн өмнө зөвлөмж, дүгнэлт гаргуулах; “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт, захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам”-ыг мөрдөж ажиллан, сайжруулах зөвлөмж, чиглэл өгч, түүний хэрэгжилтийг тогтмол үнэлж байх; - Хэрэгжиж буй томоохон хэмжээний мэдээллийн технологийн төслүүдийн хэрэгжилтэд тогтмол хугацаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх; - Систем, программ хангамжуудын уялдаа холбоо, нэгдмэл байдал, санхүүжилт, явц, хэрэгжилтэд тавих нэгдсэн удирдлага, төлөвлөлт, зохион байгуулалт, хяналтын арга хэмжээг авах; - Шаардлагатай төсөв, санхүүжилтийн хэмжээг бодитой тооцох, эх үүсвэрийг тодорхой болгож шийдвэрлүүлэх, хэрэгжилтийг нэгдсэн удирдлага, зохион байгуулалт, хяналтаар хангах; - Системийн өгөгдлийн санд “Аудитын лог” эрх үүсгэж, холбогдох аудит, хяналт шалгалт хийх;	7

Үндэсний аудитын газар
Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн газар

Чингэлтэй дүүрэг,
Бага тойруу-3,
Засгийн газрын IV байр
Улаанбаатар хот 15160

www.open.audit.mn
www.audit.mn

(+976) 51-261745
(+976) 11-322071

Тайланг хүргүүлсэн байгууллага: УИХ-ын Төсвийн болон Инновац, цахим бодлогын байнгын хороо, Цахим хөгжил харилцаа холбооны яам, Төрийн албаны зөвлөл, Үндэсний статистикийн хороо, Засгын газрын Хэрэг эрхлэх газар, Сангийн яам, Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам, Эрүүл мэндийн яам.

Нэмэлт мэдээллийн эх сурвалж:

- Аудитын тайланг QR кодоос татаж авна уу.
- Аудитын хураангуй тайлантай холбоотой нэмж тодруулах, холбогдох санал өгөхийг хүсвэл www.info@audit.gov.mn хаягаар харилцана уу.

Улаанбаатар хот
2024 оны 02 дугаар сарын 20